

Farkas Lilla, Európai Egyetem Intézet

Jogorvoslat az egyenlő bánásmód követelményének megsértése esetén

Elméleti kérdések, gyakorlati válaszok

Ez a képzés az Európai Unió Foglalkoztatásért és Társadalmi Szolidaritásért Programja – PROGRESS (2007-2013) keretében került megrendezésre.

Alapjogi Karta

47. cikk A hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jog

Mindenkinek, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslathoz.

Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelőzően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja. Mindenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselő igénybevételéhez.

Azoknak, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, költség-mentességet kell biztosítani, amennyiben az igazságszolgáltatás hatékony igénybevételéhez erre szükség van.

Emberi Jogok Európai Egyezménye

- ❖ EJEE 6. cikk tisztességes eljáráshoz való jog és 13. cikk bármely egyezményes joggal együtt a jogorvoslathoz való jog vö. Karta 47. cikk
- ❖ pozitív állami kötelezettségek az egyezményes jogok biztosítására - túlterjeszkedhet az Uniós jogban ismert jogkövetkezményeken, melyek végrehajtása azonban nem kikényszeríthető bírói úton!
- ❖ Karta és EJEE viszonya: Karta 52. és 53. cikk
- ❖ a védelem szintje: bírói jogértelmezés nem szűkítheti vagy érintheti hátrányosan azokat az emberi jogokat és alapvető szabadságokat, amelyeket – saját alkalmazási területükön, (melybe az irányelveket átültető Ebktv. és egyéb rendelkezések beleesnek!) – az Unió joga, az EJEE, stb. elismernek.

Releváns szerződésbeli és irányelvi rendelkezések

- ❖ EUMSZ 157. cikk: egyenlő bér és pozitív intézkedések, de nem rendelkezik jogorvoslatról
- ❖ 2004/113/EK nemi egyenlőség az áruk és szolgáltatások területén irányelv 8-11. cikk
- ❖ 2006/54/EK átdolgozott egyenlő bánásmód irányelv, 17-20. és 25. cikk

Anyagi jogi aspektusok I.

Átdolgozott egyenlő bánásmód irányelv

- 25. cikk Szankciók

A tagállamok megállapítják az alkalmazandó szankciókra vonatkozó szabályokat, és meghoznak minden szükséges intézkedést, hogy biztosítsák ezek alkalmazását. A szankcióknak, amelyek az áldozat számára fizetendő kártérítést is magukban foglalhatják, hatékonyak, arányosnak és visszatartó erejűnek kell lenniük.

- 18. cikk: Kártérítés vagy jóvátétel

A tagállamok nemzeti jogrendszerük keretében hozzák az intézkedéseket, amelyekkel *valódi és eredményes* kártérítés, illetve jóvátétel biztosítható – a tagállamok jogszabályai alapján – a nemi alapon történő megkülönböztetést elszenvedő személy részére az őt ért veszteségért és kárért; ezen intézkedések visszatartó erejűek és arányosak az elszenvedett kárral. Az ilyen kártérítést vagy jóvátételt nem lehet felső határ megszabásával korlátozni, kivéve azokat az eseteket, amikor a munkaadó bizonyítani tudja, hogy a [munkakereső] ezen irányelv szerinti megkülönböztetés következtében csak azt a kárt szenvedte el, hogy [felvételi kérelmét] nem vették figyelembe.

- Tobler, Christa, Remedies and Sanctions in EC non-discrimination law, EC, 2005

Anyagi jogi aspektusok II.

- Egyéb jogkövetkezmények

- Jogszabály felülvizsgálata

- *Test Achat*: irányelv és Karta ütközése

- pozitív intézkedések: tagállami jogszabály c 157. cikk

- Más védett tulajdonsággal kapcsolatban az Európai Unió Bírósága szerint lehetséges jogkövetkezmények: megállapítás, eltiltás, elégtétel adása, in integrum restitutio, szabálysértési vagy közigazgatási bírság, (büntető jellegű kártérítés?)

- *Feryn és Associatia Accept*: visszaható hatály miatt román bíróságok nem tudták 'végrehajtani' az EUB ítéletét

Anyagi jogi aspektusok III.

- Az uniós jog nem kívánja meg a nemzeti jogalkalmazótól új jogorvoslat biztosítását, a nemzeti és közösségi jogból eredő jogorvoslatok ekvivalenciáját és a közösségi jogból eredő jogok gyakorlati alkalmazhatóságát kell biztosítani.
- A nemi diszkriminációval kapcsolatos ügyekben kiemelt jelentőséget tulajdonít az EUB a jogorvoslatok hatékonyságának. Megkívánta a hazai bíróságoktól, hogy figyelmen kívül hagyjanak olyan hatályos – anyagi, ill. eljárásjogi - rendelkezéseket, amelyek a felperesek jogérvényesítését a gyakorlatban korlátozták. A *Cotter* ügyben ez a jogalap nélküli gazdagodás elvére, a *Marshall II*-ben a maximalizált kártérítési összegre, az *Emmott* ügyben pedig az eljárás megindításának határidejére vonatkozott.
- Craig és De Búrca az uralkodó doktrínát úgy foglalja össze, miszerint az EUB a nemzeti bíróságoktól azt várja, hogy az adott ügyre vonatkozóan az arányosság szempontjából elemezzék a korlátozó nemzeti jogi rendelkezést és a közösségi jog hatályosulását biztosítandó tekintsenek el az alkalmazásuktól, amennyiben szükséges.

Anyagi jogi aspektusok IV.

- Orvosolni kedvezőbb vagy kedvezőtlenebb irányba (levelling up/down)? Van-e joga a kedvezőtlenebb bánásmódot elszenvedett felperesnek a kedvezőbb bánásmódhoz?
 - *Jonkman* (2006), egyenlő bérezéssel foglalkozó eset:
 - kedvezőbb irányba, amennyiben a bért meghatározó feltételek nem változtak, azaz a magasabb összegű bér jár az eleddig hátrányosan megkülönböztetett személy(ek)nek
 - amennyiben azonban a feltétel megváltozik, bármely irányba el lehet mozdulni: valamennyi munkavállalónak magasabb/alacsonyabb bér

Anyagi jogi aspektusok V.

Mt. 9. § (1) A munkavállaló és a munkáltató személyiségi jogainak védelmére, ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a [Ptk.] alkalmazásakor e törvény kártérítési felelősségre vonatkozó szabályai az irányadók.

12. § (1) A munkaviszonnyal, így különösen a munka díjazásával kapcsolatban az egyenlő bánásmód követelményét meg kell tartani. E követelmény megsértésének orvoslása nem járhat más munkavállaló jogának megsértésével vagy csorbításával.

82. § (1) A munkáltató köteles megtéríteni a munkaviszony jogellenes megszüntetésével összefüggésben okozott kárt.

(2) A munkaviszony körében elmaradt jövedelem címén igényelt kártérítés **nem haladhatja meg** a munkavállaló tizenkéthavi távolléti díjának összegét. **MAXIMALIZÁLT ÖSSZEG!**

(83. § (1) a) A munkavállaló kérelmére a bíróság a munkaviszonyt helyreállítja, ha a munkaviszony megszüntetése az egyenlő bánásmód követelményébe [ütközik].

Anyagi jogi aspektusok VI.

Új Ptk. 2:51. § [Felróhatóságtól független szankciók] (1) Akit személyiségi jogában megsértenek, a jogsértés ténye alapján - az elévülési időn belül - az eset körülményeihez képest követelheti

- a) a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;
- b) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;
- c) azt, hogy a jogsértő adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot;
- d) a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását;
- e) azt, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint.

2:52. § (1) Akit személyiségi jogában megsértenek, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért.

(2) A sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire - különösen ... a kimentés módjára - a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztekének bizonyítása nem szükséges.

(3) A sérelemdíj mértékét a bíróság az eset körülményeire ... tekintettel, egy összegben határozza meg.

2:53. § Aki személyiségi jogainak megsértéséből eredően kárt szenved, a jogellenesen okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelheti a jogsértőtől kárának megtérítését.

Anyagi jogi aspektusok VII.

Ebktv. 17/A. § (1) Ha az Egyenlő Bánásmód Hatóság megállapította az egyenlő bánásmód követelményének megsértését,

- a) elrendelheti a jogsértő állapot megszüntetését,
- b) megtilthatja a jogsértő magatartás jövőbeni tanúsítását,
- c) elrendelheti a jogerős határozatának - a jogsértő nyilvános adatainak kivételével személyazonosításra alkalmatlan módon - nyilvános közzétételét,
- d) bírságot szabhat ki,
- e) külön törvényben meghatározott jogkövetkezményt [alkalmazhat].

(5) A bírság összege ötvenezer forinttól hatmillió forintig terjedhet.

(6) Ha a hatóság megállapította, hogy az arra kötelezett munkáltató elmulasztotta az esélyegyenlőségi terv elfogadását, felszólítja a munkáltatót a mulasztás pótlására, és - a (3) és (4) bekezdés megfelelő alkalmazásával - az (1) bekezdés c)-e) pontjában meghatározott jogkövetkezményeket alkalmazhatja.

Eljárásjogi aspektusok I.

- ❖ Joghoz való hozzájutás: általában kedvezőbb hazai szabályozás
 - ❖ bírósági, közigazgatási eljáráshoz való hozzájutás 17.1. cikk - EBH
 - ❖ civil szervezetek és szakszervezetek, mint képviselők, beavatkozók 17.1. cikk: sértett személy nevében vagy támogatójaként - beleegyezésével
 - ❖ ügyvédkényszer ítélőtábla és Kúria előtt nem szakosodott pártfogó ügyvéddel? - Karta 47. cikk és EJEE 6. cikk?
 - ❖ eljárás hossza - Karta 47. cikk
 - ❖ költségmentesség - Karta 47. cikk - a megállapíthatóság feltételei a hazai szabályokban
 - ❖ elévülési határidők: 17.3. cikk, hazai szabályok
 - ❖ előzetes kérdés: Pp. EUMSZ-nek nem megfelelő szabályozása

Eljárásjogi aspektusok II.

- ❖ A közigazgatási eljáráshoz való hozzájutás speciális esete, kedvezőbb átültetés Magyarországon: az Egyenlő Bánásmód Hatóság
- ❖ Átdolgozott nemi egyenlőségi irányelv 20. cikk:
- ❖ (1) A tagállamok olyan testületet vagy testületeket jelölnek ki, valamint megteszik a szükséges intézkedéseket, amely testületek minden személy számára elősegítik, elemzik, ellenőrzik és támogatják az egyenlő, nemi megkülönböztetéstől mentes bánásmódot.

Eljárásjogi aspektusok III.

Képviselő problémamentes

Ebktv. 18 § (1) Az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt indult eljárásokban - így különösen személyiségi jogi per, munkaügyi per során - a társadalmi és érdek-képviselői szervezet, valamint a hatóság a jogsérelmet szenvedett fél meghatalmazása alapján - törvény eltérő rendelkezése hiányában - képviselőként járhat el. ...

Eljárásjogi aspektusok IV.

- ❖ Beavatkozás problematikus, ha nem az EBH mellett közigazgatási felülvizsgálatban, pedig
- ❖ Pp. 54. § (1) Akinek jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy a más személyek között folyamatban levő per miként dőljön el, a perbe - az első fokú ítélet hozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig - az azonos érdekű fél pernyertességének előmozdítása végett beavatkozhat.

Eljárásjogi aspektusok VI.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága rendszeresen állapít meg tagállami felelősséget az előzetes kérdések megtagadása miatt, amennyiben az sérti az EUMSZ 267.3. cikkében előírt feltételeket. A *Schipani c Olaszország* ítéletben (2015. július 21.) az EJEB megerősítette a korábbi ügyekben kifejtetteket, miszerint az indokolás teljes hiányában történő elutasítás sérti az EJEE 6. cikkét, amely a tisztességes eljáráshoz való jogot írja elő.

Az EJEB 'objektív' feltételeket szab, míg az EUB bizonyos esetekben eltekint a kötelezettségtől: pl. *acte clair*.

EUMSZ 267.3. cikk: Ha egy tagállam bírósága ... úgy ítéli meg, hogy ítélete meghozatalához szükség van a kérdés eldöntésére, kérheti az EUB-t, hogy hozzon ebben a kérdésben döntést.

Ha egy tagállam olyan bírósága előtt folyamatban lévő ügyben merül fel ilyen kérdés, amelynek határozatai ellen a nemzeti jog értelmében nincs jogorvoslati lehetőség, e bíróság köteles az Európai Unió Bíróságához fordulni.

Hazai szabályozás kedvezőtlenebb: a Pp. 155/A. § nem tartalmazza az utóbbi fordulatot.

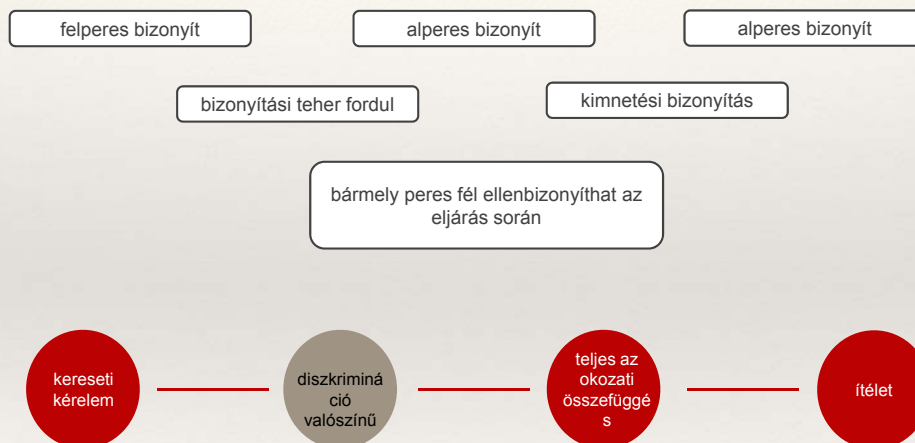
Információhoz, bizonyítékhoz való hozzájutás

- ❖ A legsúlyosabb gyakorlati probléma: *Kelly* és *Meister* (intersectional)
- ❖ *Danfoss*: a munkáltatói gyakorlatok átláthatóságának hiánya, mely ellehetetleníti a bírósági felülvizsgálatot
- ❖ teljes vagy részleges információ-hiány (*Kelly*: összesített adat elegendő)
- ❖ nálunk kedvező a jogszabályi háttér: Pp. 190. § (2) A bíróság a bizonyító fél kérelmére az ellenfelet kötelezheti a birtokában levő olyan okirat bemutatására, amelyet a polgári jog szabályai szerint egyébként is köteles kiadni vagy bemutatni. Ilyen kötelezettség az ellenfelet különösen akkor terheli, ha az okiratot a bizonyító fél érdekében állították ki, vagy az reá vonatkozó jogviszonyt tanúsít, vagy ilyen jogviszonnyal kapcsolatos tárgyalásra vonatkozik. (3) Ha az okirat olyan személy birtokában van, aki a perben nem vesz részt, az utóbbi személyt tanúként kell kihallgatni s a kihallgatás során kötelezni kell az okirat bemutatására.

További érdekességek

- Bizonyítási teher megfordítása - 19. cikk
- Orlagh O'Farrell and Lilla Farkas, *Reversing the burden of proof: Practical dilemmas at the European and national levels*, EC, 2014.
- Terlouw, Ashley, et al, *Access to Justice—A Sociological Study on Cases of Discrimination in the EU – Alapjogi Ügynökség*, 2011

Ex-culpation alapuló kimentési rendszer - analógia a kárfelelősséggel

Achilles ín: az összehasonlítható személy/csoport

- Ezen áll az okozati összefüggés megállapíthatósága
- 'A hátrányos megkülönböztetés nem egy adott személy aktusaira adott válasz, hanem a védett tulajdonság kiváltotta, gyakran átgondolatlan reakció.' (Laurence Lustgarten)
- Bújtatott közvetlen hátrányos megkülönböztetés (*Nikoloudi, Maruko*)
- Sztereotípa központú indokolás: nemi szerepek érinthetnek nőket és férfiakat is egyenlőtlenül - lásd megerősítő intézkedésekre vonatkozó esetjogot, pl. *Lommers, Griesmar*
- Összehasonlítás nem tényállási elem: terhesség, zaklatás, el/beismerés